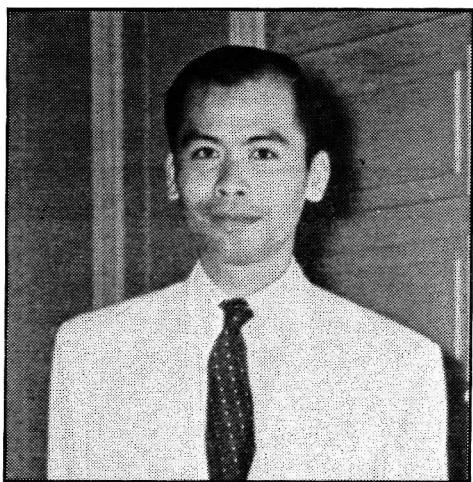

LẦN ĐẦU TIÊN

TÔI GẶP CỤ DIỆM

Tôn Thất Thiện

L.T.S. Thẩm thoát ba mươi năm, Tổng thống Ngô Đình Diệm (1901-1963) mất. Tưởng niệm 30 năm vị khai sáng nền Đệ Nhất Cộng Hòa Việt Nam bị ám hại; cùng với lời cầu nguyện Requiescat in Pace linh hồn J.B. Ngô Đình Diệm, tưởng kiến kỳ nhân T.S.H. xin giới thiệu bài viết dưới đây: Lần đầu tiên tôi gặp cụ Diệm, tác giả: Tôn Thất Thiện.

Tôi nghe nói đến ông Ngô Đình Diệm năm tôi 10 tuổi. Năm đó là năm 1934. Lúc đó thân sinh tôi làm quan Triều Dinh Huế, với chức Thượng Tho Bộ Lễ. Theo quy chế Triều Dinh thời đó, người nắm chức Thượng Tho được quyền có một người hầu có học thức và cũng là con quan, nhưng nhỏ. Ông ấy tên Thuyên. Ông biết cả chữ Hán lẫn chữ Quốc Ngữ. Anh em chúng tôi gọi ông ấy là "Cậu Giáo Thuyên".

Theo thông lệ, mùa hè, thân sinh tôi phải đi Đà Lạt một hay hai tháng gì đó để làm quan tùy viên của Hoàng Đế Bảo Đại. Việc trông coi anh em tôi thân sinh tôi giao cho cậu giáo Thuyên. Hè năm đó là lần đầu tiên anh em chúng tôi, tôi nào cũng nghe

cậu ấy kể và bình luận những gì xảy ra trong xứ và nhất là trên thế giới mà cậu ấy biết được nhờ đọc báo. Và suốt thời gian chúng tôi gần cậu ấy, nghĩa là đến năm 1942, chúng tôi luôn luôn được học hỏi như vậy. Nhờ đó mà anh em chúng tôi có ý thức chính trị, nhất là chính trị quốc tế, khá sớm.

Cậu giáo Thuyên ít bàn đến chính trị Việt Nam, nhưng tôi không nhớ nhầm dịp gì cậu ấy nói đến cụ Ngô Đình Diệm. Cậu ấy nói đến ông Diệm một cách rất trọng nể và kính phục. Tên Ngô Đình Diệm in trong trí tôi từ ngày đó. Vài năm sau, tôi mới lại nghe nói đến ông Diệm, trong thời gian Nhật chiếm đóng Đông Dương. Lúc đó, những người theo Nhật hay nói đến ông, và thường gắn liền tên ông với Cường Để. Trước đó, lúc Pháp đang còn quyền thế trị vì Việt Nam, ít ai dám công khai nhắc đến tên ông Diệm. Do đó chỉ trong thời gian Pháp thất thế tôi mới được hiểu tại sao cậu Giáo Thuyên lại trọng nể và kính phục ông Diệm khi đề cập đến ông.

Thời Việt Nam còn chế độ quân chủ, làm quan đến chức thượng tho, đặc biệt là Thượng Tho Bộ Lại (ngày nay là Nội Vụ), là đạt đến tột đỉnh của quan trưởng, vì chức này ngang hàng với chức vị Thủ Tướng sau này. Thế mà ông Diệm, năm 1933, chỉ vài tháng sau khi được bổ nhiệm làm Thượng Tho Bộ Lại, lại rủ áo ra về. Ông từ chức ngay sau khi những đề nghị cải tổ của ông nhằm canh tân và làm cho Chính phủ Nam Triều bớt lệ thuộc vào Pháp bị Pháp bác bỏ và Hoàng đế Bảo Đại bó tay không phụ lực ông được.

Những gì xảy ra sau khi ông Diệm từ chức cho đến khi ông nắm quyền năm 1954, và bị tướng lãnh Việt Nam và chính quyền Mỹ lật đổ và ám hại năm 1963, mọi người đều biết rõ, tướng không cần nói đến trong bài này. Tôi chỉ kể những gì liên quan đến sự gặp mặt lâu đầu tiên giữa ông Diệm và tôi. Việc này xảy ra năm 1953.

Tháng 10 năm đó, nhân dịp nghỉ hè, tôi từ Genève về Paris chơi và thăm bạn bè. Trong số này có Trần Tế Dương, trước kia cùng học một lớp với tôi ở trường Thiên Hựu (Providence), Huế. Lúc đó tôi học ở Genève và Dương học ở Paris. Một hôm ngồi quán cà phê ở Montparnasse có một người bạn của Dương, trước kia cũng học trường Thiên Hựu,

nhung ở lớp cao hơn. Anh ấy là Trần Thuyên. Quen biết nhau, anh ấy kể cho tôi nghe nhữngh hoạt động của anh ấy với anh Võ Văn Hải liên quan đến ông Diệm. Cả hai người đều là thân cận ông Diệm và đã phò ông Diệm lúc ông ấy ở Sàigòn trong những năm mật thám Pháp lùng bắt (1944-1945), rồi việc ông Diệm bị Cộng Sản bắt ở Sông Cầu, trên đường đi từ Sàigòn ra Huế khoảng 15 hay 17 tháng 8, 1945, và những ngày ở Hồng Kông, năm 1945-1949.

Sau khi gặp nhau ba bốn lần gì đó, anh Thuyên hỏi tại sao tôi không tìm gặp cụ Diệm. Gặp ông Diệm thì ai mà chẳng muốn gặp! Thế hệ tôi là thế hệ còn mang nặng khái niệm "tìm minh chúa". Sau khi đã ý thức được sự lưỡng gạt của Hồ Chí Minh thì ngoài ông Ngô Đình Diệm ra, đâu còn ai! Nhưng làm sao mà gặp ông Diệm? Biết ông ở đâu? Và chắc gì ông cho mình gặp?

Anh Thuyên nói khỏi lo về những điểm đó. Cụ Diệm hiện ở Paris. Và muốn gặp ông thì xin qua ông Ngô Đình Luyện, em của ông Diệm, lúc đó cũng ở Paris. Cứ điện thoại cho ông Luyện. Nhất định ông sẽ sắp xếp. Và anh Thuyên cho tôi số điện thoại của ông Luyện.

Tôi làm y như anh Thuyên dặn. Qua điện thoại, ông Luyện rất tử tế và nói sẽ trình với ông Diệm và sẽ gọi lại tôi ở hôtel. Sau một hai ngày gì đó, ông Luyện điện thoại báo cho tôi biết là "cụ" sẽ tiếp tôi vào ngày... (tôi quên ngày chính xác, chỉ nhớ là vào khoảng hạ tuần tháng 10), và ở một địa chỉ ở vùng Gennevilliers, ở ngoại ô miền Nam Paris.

Dùng ngày đúng giờ hẹn, tôi đến địa chỉ ông Luyện cho. Người mở cửa cho tôi là ông Tôn Thất Cẩn. Chúng tôi vui mừng chào nhau, vì cũng là đồng họ, và chõ quen biết (ông Cẩn là bạn học của một người anh tôi ở Paris trong những năm 1930). Ông Cẩn mời tôi ngồi ở phòng khách, xong kín đáo đi vào nhà trong.

Vài phút sau, ông Diệm trên lầu bước xuống. Tôi ngạc nhiên thấy ông dáng người rất trẻ trung, bước đi rất nhẹ nhàng. Ông mặc một bộ đồ màu hạt dẻ rắn trắng, rất giản dị. Ông bắt tay tôi rất nhiệt tình, vừa bắt vừa nói: "Tui trẽ một chút vì bạn phải viết cho xong một bức thơ để kịp người cầm về Sàigòn." (Bức thơ đó quan hệ đến hội nghị mà

Hoàng thân Bửu Lộc triệu tập. Ông Diệm không đồng ý với sự triệu tập hội nghị đó).

Ông Diệm mời tôi ngồi, và câu đầu ông nói liên quan đến gia đình tôi. Đây là một đặc điểm về ông. Ông rất thuộc và rất thích nói chuyện về gia đình của người ông gặp, cũng như về gia đình ông. Về gia đình tôi, ông nói: "Cụ nhà lúc làm tuần vũ Bình Thuận xử án rất đàng hoàng." (Ông Diệm là người kế vị thân sinh tôi ở chức vụ Tuần vũ Bình Thuận năm 1930. Khen như vậy là một triệu chứng ông Diệm chấp nhận người ông tiếp và mở đường cho một sự hợp tác sau này.Thêm vào đó, ông Diệm nói ông đã nghe nói đến tôi từ lúc ông còn ở Huế (1940-1943). Lúc đó ông hỏi dò ông Tạ Quang Bửu trong giới trẻ có ai "khá không" và có thể làm thơ ký cho ông không, thì ông Bửu có đề cập đến tôi. Như vậy là thêm một triệu chứng nữa là ông Diệm chấp nhận tôi!

Xong, ông Diệm nói qua tình hình quốc tế và nói mình may hơn Đài Loan vì mình còn có đất và cơ hội tranh đấu và hy vọng khỏi bị bó tay.

Về phần tôi, tôi cũng nói lên nỗi ưu tư của thanh niên như tôi, muốn có lãnh đạo xứng đáng, và tôi mong rằng ông Diệm đứng ra để những người muốn tranh đấu có thể đấu tranh một cách hữu hiệu và không bị mặc cảm. Tôi hỏi ông Diệm ông khuyên chúng tôi (những người thanh niên) phải làm gì? Ông nói: "Các anh phải ra làm việc trong các cơ quan hành chánh hiện tại để có kinh nghiệm sau này."

Chín tháng sau cuộc gặp gỡ nói trên, ông Diệm được cựu hoàng Bảo Đại bổ nhiệm làm Thủ Tướng. Không lâu trước đó, cựu Hoàng bổ nhiệm ông Ngô Đình Luyện làm đại sứ lưu động để theo dõi tiến triển Hội nghị Genève, và do đề nghị của Trần Tế Dương, ông Luyện mời tôi vào văn phòng của ông để lo về báo chí và thông dịch Anh Văn. Giữa tháng Sáu, lúc ông Luyện về Paris để giúp ông Diệm thì ông dẫn tôi theo, và giao cho tôi phụ trách về báo chí trong nhóm cộng sự viên đầu tiên của ông Diệm (lúc đó ở hotel Quai d'Orsay). Trong số này có các anh Võ Hải và Võ Lăng (em anh Hải) cùng Trần Tế Dương. Tôi "dính" ông Diệm và báo chí thời ông Diệm là từ đó.

Ottawa, 28/7/93 Tôn Thất Thiện